

Ruumiillisesti "ei-ruumiillisessa" työssä

Jaana Parviainen, Taina Kinnunen & Ilmari Kortelainen (toim.): Ruumiillisuus ja työelämä – Työruumis jälkiteollisessa taloudessa. Tampere: Vastapaino, 2016. 254 s. ISBN 978-951-768-569-6

Tätä kirjaa lukiessani törmäsin Helsingin Sanomien (HS) Ura & Työ -osiossa julkaistuun kirjoitukseen, jossa käsiteltiin erään IT- ja pelialalla toimivan yrityksen työ- ja organisaatio-kulttuuria. Jutussa kerrottiin, että yrityksen työntekijöillä oli mahdollisuus muuttaa työs-

kentelytapojaan ja järjestää työn oheen erilaista harraste- ja viriketoimintaa. Lisäksi heitä kannustettiin esittämään mielipiteitään ja ottamaan vastuuta firman päätöksistä. Itseohjautuvan työolkkulttuurin keskiössä oli yrityksen toimistotila, jonka sisustusratkaisut oli valjastettu ruokkimaan työntekijöiden luovuutta, innostuneisuutta ja yhteisöllisyyttä. Työntekijät saattoivat rentoutua hierontatuolisissa, työskennellä juoksumatolla sekä kerääntyä pöytäfutiksen ja pelikonsolin ääreen leikkimielisiin kisailuihin. Juttuun tehdyssä haastattelussa yrityksen toimitusjohtaja kiteyttää toimiston säännöt toteamukseen: ”*no assholes around*” ja lisää perään, että ”lahjakkuudella ja taidoilla on väliä, mutta täytyy olla myös hyvä tyyppi”.

HS:n esimerkki tuo hyvin esiin Jaana Parviaisen, Taina Kinnusen ja Ilmari Kortelaisen toimittaman artikkelikokoelman *Ruumiillisuus ja työelämä – Työruumis jälkitekollisessa taloudessa* ajankohtaisuuden. Kirjan lähtökohtana on *uuden työn* teorioissa esitetty huomio siitä, että tieto-, asiantuntija- ja palveluvetoisessa taloudessa työntekijän kokemus, ammatillinen koulutus ja asiaosaaminen eivät enää yksistään riitä, vaan työ kysyy yhä enemmän ”oikeanlaisia” asennetta, oman persoonan likoon laittamista, yhteistyökykyä sekä erityisesti hyviä vuo-

rovaikutustaitoja. Kirjoittajien perusväittämän mukaan näitä taitoja ilmennetään työelämässä ennen kaikkea ruumiillisesti. Ongelmana kuitenkin on, että perinteinen käsitys ruumiillisesta työstä fyysisistä voimaa ja ponnisteluja vaativana toimintana ei kykene tavoittamaan tieto-, asiantuntija- ja palvelutyön ruumiillisuutta eikä työn tuloksellisuuden arviointia jälkitekollisessa palvelutaloudessa. Teoksessa etsitään työkaluja näiden vaikeasti avautuvien vaatimusten ruumiillisuuden paljastamiseen erityisesti emotionaalisuuden, affektin ja estetisoitumisen käsitteistä. Kirja kysyy, millaisia vaatimuksia ja odotuksia työruumiiseen kohdistuu palvelutaloudessa ja miten näihin vaatimuksiin mukaudutaan tai miten ne kyseenalaistetaan (s. 10).

Teos koostuu neljästä luvusta, joista jokainen sisältää kolme artikkelia sekä lisäksi neljännen luvun loppuun sijoitetun *loppusanat*-pohdinnan. Kirjan artikkeleissa käsitellään muun muassa rekrytointikonsulttien käsityksiä ihanteellisesta työruumiista, finanssipääomaa laajentuneena ruumiillisuutena, pitkäaikaishoivan ruumiillista arvoa, naisten työuupumuksen yksilöllistämistä sekä tietoisuustaitojen istuttamista opettajan työhön. Teoksen aloittavassa artikkelissa *Johdatus työruumiin tutkimukseen* kirjan toimittajat avaavat ensin jälki-

teollisen palvelutalouden käsitettä, minkä jälkeen käydään lyhyesti läpi erilaisia (ruumiin) teoreettisia lähestymistapoja. Kirjoittajien mukaan työruumiin sosiologista tutkimusta on leimannut Michel Foucault’n ja Judith Butlerin ajattelua hyödyntävä diskursiivinen ote sekä Pierre Bourdieu’n käsitteitä lainaava representatiivinen lähestymistapa. Näiden ruumiista ulkoapäin lähestyvien teorioiden kritiikkinä esitetään ruumiillisen (tai keholisen) kokemuksen paremmin huomioiva fenomenologinen sekä affektiteoreettinen ote, joista erityisesti jälkimmäinen nousee kirjassa merkittävään rooliin. Viidettä ruumisteoreettista lähestymistapaa kirjan toimittajat kutsuvat ”ruumiin tilallisuuden analyysiksi”.

Kirjan ehdottomaksi ansioksi on sanottava, että se onnistuu purkamaan vanhentunutta mutta edelleenkin usein kuultua jakoa henkiseen ja ruumiilliseen työhön. Teoksen artikkeleissa ruumiillisuus kyetään nostamaan etualalle myös ammateissa ja työtehtävissä, joita ei ole totuttu pitämään ensisijaisesti ”ruumiillisina”, vaan pikemminkin kognitiivisiin taitoihin perustuvina. Anne Koski näyttää, miten Nokian IT-asiantuntijoiden tuotekehitystiimeissä päätöksiä ei tehdä vain rationaalisin argumentein, vaan puheen äänenpainoilla sekä ruumiinkielellä ja -eleillä on merkitystä asioiden

edistämisessä, ihmisten välisen luottamuksen rakentamisessa sekä erilaisten kokoonpanojen synnyttämisessä. Mira Karjalaisen ja kumppaneiden artikkeli luo puolestaan puistattavan näkymän tietotyön estetisöitumiseen sekä siihen, miten tietotyöntekijöiden ulkonäön hyödyntämisestä on tullut keskeinen osa monien palveluorganisaatioiden liiketoimintaa. Ei tulisi ensimmäisenä mieleen, että laki-, vero- ja kirjanpito-palveluja tarjoavien yritysten vakuuttavuus ja ”ammattimainen” vaikutelma voisi rakentua työntekijöiden ”hyvältä näyttämisen” varaan – ainakaan siinä määrin kuin saamme artikkelista lukea. Pukeutumisella, kampauksella, ehostuksella, lihaksikkudella taikka hoikkudella ei luulisi olevan kovinkaan paljoa tekemistä sen kanssa, miten itse (tieto)työ tulee tehdyksi, mutta artikkelissa näytetään, miten huoliteltu (normatiivinen) ulkonäkö saa konsultit tuntemaan, että he *näyttävät* ihmisiltä, jotka kykenevät hoitamaan työnsä.

Erityisesti ”perinteisessä” ja maskuliinisessa työruumiillisuuskirjallisuudessa pitkään kahlanneelle lukijalle affektin ja emotionaalisuuden käsitteet avaavat kiinnostavia näkymiä (palvelu)työnteon ruumiillisuuteen. *Utta ruumistyötä* luonnehtivien vuorovaikutustaitojen emotionaalisuus ja su-

kupuolittuneisuus tulee kenties kaikkein valaisevimmin esiin Päivi Korvajärven artikkelissa, jossa hän tarkastelee kosmetologin työtä. Korvajärvi osoittaa, että vaikka asiakkaan ihonhoito on kosmetologin työssä keskeistä, (nais)asiakkaat hakeutuvat (nais)kosmetologin palveluihin mitä suuremmissa määrin myös rentoutumisen ja toisen ihmisen läsnäolon vuoksi. Kosmetologin on kyettävä luomaan asiakkaalle miellyttäviä tunnetiloja, mikä edellyttää oman ruumiin- ja mielentilan hallintaa koko vuorovaikutustilanteen ajan. Olennaista on asiakkaan rentouttaminen ja rauhoittaminen, mikä tapahtuu muun muassa oikeanlaisilla kosketuksilla, kuuntelemalla sekä puhumalla rauhallisella äänenpainolla. Huomionarvoista on kosmetologin työtä jäsentävä sukupuolittuneisuus sekä työn heteroseksuaalinen jännite. Korvajärven analyysin mukaan mieskosmetologin ei ajatella pystyvän rentouttamaan naisasiakasta, sillä miehen miellyttäviä tunnetiloja tuottava (ei-heteroseksuaalisesti virittynyt) kosketus on kulttuurisena ajatuksena mahdoton (s. 125–126).

Teosta lienee mahdotonta luonnehtia työelämän ruumiillisuustutkimuksen ”järkäleeksi”, sillä kirjassa mennään suoraan asiaan, pidättäytyen tiukasti esitetystä jälkiteollisen palvelutalouden viitekehityksessä.

Rajaus tekee lukukokemuksesta miellyttävän, mutta pieni historiallinen lisäkatsaus työelämässä aikaisemmin vaadittuihin ruumiillisiin kriteereihin olisi helpottanut havaintojen erityisyyden ja uutuusarvon arviointia. Kun kirjan tekijät kuvaavat, miten mieli, tunteet ja ruumiin estetiikka ovat tulleet yhä korostuneemmin jälkikapitalistisen arvonluonnin ytimeen, he eivät (ymmärtääkseni) väitä ulkonäkö- ja tunneseikkojen sinällään olevan uusia asioita työelämässä. Tämän olisi voinut kuitenkin kirjoittaa selkeämmin auki. Keskittyminen esimerkiksi siihen, millä tavoin tunteet ja estetiikka ovat olleet palveluammateissa ja teollisen ajan tayloristisessa kapitalismissa läsnä, tai pikemminkin poissa, olisi suhteuttanut ja mahdollisesti jopa tukevoittanut väitettä esteettisten ja emotionaalisten taitojen keskeisyydestä jälkiteollisessa taloudessa. Lisäksi jäin miettimään esteettis-emotionaalisten vuorovaikutustaitojen asemaa suhteessa ”asiaosaamiseen”. Kirja ei juuri pohdi eri taitoulotuvuuksien välistä dynamiikkaa, vaan esimerkiksi tieto- ja asiantuntijatyön tapauksissa koulutus ja asiaosaaminen otetaan usein annettuina, minkä jälkeen huomio kiinnitetään työn emotionaalisiin ja esteettisiin puoliin. Olisiko aineistoista löytynyt esimerkiksi tilanteita, joissa paremmilla tunnetaidoilla varustetut ”hyvät tyypit” syrjäyttävät muilla

tavoin pätevämpiä ja työnsä paremmin osaavia työntekijöitä? Argumentti emotionaalisten ja esteettisten taitojen korostuneisuudesta voisi olla vieläkin vakuuttavampi, mikäli ne olisi asetettu dynaamisempaan suhteeseen muiden taitojen kanssa.

Työruumis jälkiteollisessa taloudessa -teos on tervetullut kontribuutio suomalaiseen ruumiillisuus- ja työelämä tutkimuksen kenttään erityisesti siksi, että se kykenee laajentamaan ja ravisuttamaan ruumiillisen työn käsitettä. Näkisin kuitenkin, että teoksen hyöty ei rajoitu vain akateemiseen lukijakuntaan, vaan kirja voi tarjota tulkintavälineitä laajemmin myös erilaisissa tieto- ja palvelutöissä toimiville, jotka haluavat oppia sanoittamaan tekemänsä työn ruumiillistunutta luonnetta.

Timo Aho